

Które sformułowanie jest poprawne: *śmialiście się* czy *śmieliście się*? Skąd wziął się w języku polskim wyraz *śmiech*; co znaczył dawniej, a co dziś znaczy? Co to jest *rozpuk*?

Śmiali się* czy *śmieli się

Zalecane są formy czasownikowe: ***śmiali się, śmialiśmy się, śmialiście się*** (jako ogólnopolskie), ponieważ formy: *śmieli się, śmieliśmy się, śmieliście się* (pochodzące z gwar mazowieckich), chociaż w niektórych słownikach notowane są jako oboczne, to jednak w najnowszym „Wielkim słowniku poprawnej polszczyzny” PWN z 2012 r. występują z kwalifikatorem *reg.*, czyli uznane są za regionalizmy.

Etymologia i znaczenie leksemu *śmiech*

Słowo *śmiech* jest obecne w języku polskim od XV wieku. Wywodzi się od prasłowiańskiego rzeczownika *směχъ* (w znaczeniu ‘śmianie się’), utworzonego za pomocą przyrostka *χъ* od czasownika **smъjati sę* ‘śmiać się’, ‘śmieję się’. W staropolszczyźnie *śmiechem* określano nie tylko czynność ‘śmiania się’ bądź ‘wyśmiewania’, ale także ‘zabawę’, ‘żart’ czy ‘figiel’.

Obecnie, zgodnie z definicją słownikową, ***śmiać się*** to:

1. „objawiać wesołość za pomocą swoistego skurczu mięśni twarzy i jednoczesnego wydawania charakterystycznego głosu”, np. *Jan, gdy bawił się z dziećmi, śmiał się beztrosko, szczerze, serdecznie.*

oraz

2. „wyśmiewać się, drwić z kogoś, z czegoś; lekceważyć kogoś, coś”, np. *Umiał śmiać się z największego bólu. Często śmiał się z dziwactw siostry.*

We współczesnej polszczyźnie leksem^{*)} „śmiech” występuje także w wielu związkach frazeologicznych, np.:

- *Czyjeś oczy się śmieją, ktoś ma śmiejące się oczy* – ‘czyjeś oczy mają wesoły wyraz’;
- *Oczy się komuś do kogoś lub do czegoś śmieją* – ‘ktoś spojrzeniem wyraża swoją sympatię do kogoś; ktoś patrzy na coś pożądliwie, ma na coś ochotę’;
- *Śmiać się do rozpuku, od ucha do ucha, w głos, z całego serca, z całej duszy* – ‘bardzo się śmiać, śmiać się serdecznie, głośno’;
- *Śmiać się przez łzy* – ‘śmiać się, udawać wesołego, będąc w rzeczywistości smutnym’

oraz

- *Śmiać się z kogoś, z czegoś w kułak* – ‘nic sobie z kogoś, z czegoś nie robić, lekceważyć kogoś, coś; nie zdradzać się z tym, że się z kogoś, z czegoś śmieje, wyśmiewa’;
- *Śmiać się komuś w nos, śmiać się komuś w oczy, w żywe oczy* – ‘nic sobie z kogoś, z czegoś nie robić, otwarcie się wyśmiewać’.

Tajemniczy rozpuk

Dawniej słowo *rozpuk* oznaczało ‘rozpęknięcie się’; dziś występuje tylko w związkach frazeologicznych „śmiać się do rozpuku” albo „zaśmiewać się do rozpuku” – co oznacza: ‘bardzo się śmiać, zanosić się śmiechem’.

Jak widać, lubimy słowo *śmiech*; świadczy o tym także ilość popularnych przysłów i potocznych powiedzonek, (np. *Śmiać się jak głupi do sera* – ‘śmiać się bez powodu, bezmyślnie’, albo *Ten się śmieje, kto się śmieje ostatni*) oraz częste występowanie tego leksemu w literaturze pięknej.

Jest wiosna, piękna pora roku, nastrajająca optymizmem; przed nami lato, czas urlopów, a zatem życzę naszym Czytelnikom wielu okazji do radości i do szczerego śmiechu.

Barbara Ellwart

*) **Leksem** – wyraz rozumiany jako abstrakcyjna jednostka systemu słownikowego języka. Składa się na nią znaczenie leksykalne oraz zespół wszystkich funkcji gramatycznych, jakie dany leksem może spełniać, a także zespół form językowych reprezentujących w tekście leksem w jego poszczególnych funkcjach. Przykładowo wyrazy *czytać, czytam, czytali, przeczytasz* są formami tego samego leksemu.